

Б Л О К І
МАТЕРІАЛИ НАУКОВОГО СЕМІНАРУ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ,
ПРАВОТВОРЕННЯ ТА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ»

Андрій ФОМЕНКО

ректор Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент,
Заслужений юрист України,
полковник поліції

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ
ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Вироблення дієвих способів управління спорами та конфліктами пройшло вже довготривалу еволюцію та активно продовжується, враховуючи нові регіональні та міжнародні тенденції та реалії. В умовах динамічного розвитку та стрімких трансформацій у всіх сферах життя особливо важливими є напрацювання нових механізмів ефективного та якісного вирішення юридичних конфліктів. Одним із таких інструментів обґрунтовано вважається медіація. Підтвердженням цієї позиції стало прийняття Закону України «Про медіацію» від 16 листопада 2021 р., яким визначено порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту, принципи медіації, статус медіатора тощо.

На сучасному етапі проблема медіації має як теоретичне, так і прикладне значення для розвитку національної правової системи та забезпечення якісних приватноправових та публічно-правових відносин.

У ХХ-ХХІ ст. проблема медіації стала предметом вивчення у сфері соціології, політології, юриспруденції, державного управління тощо. Різні аспекти медіації досліджували такі науковці як Ф. Аббасова, М. Баймуратов, І. Бут, Я. Валюк, Л. Власова, А. Гайдук, А. Джеремі, А. Дутко, І. Ізарова, М. Колеснікова, А. Комзюк, Н. Малова, Є. Макаренко, Л. Мамчур, Ж. Мішина, Г. Огрєнчука, Л. Романадзе, Є. Сільвестрі, В. Тацій, В. Тісногуз, Дж. Томаса, О. Фрицький, Л. Фуллер, Р. Ханік-Посполітак, К. Шершун, Т. Шинкар та багато ін. Разом із тим, у сучасних умовах ця проблематика вимагає проведення нових наукових розвідок, враховуючи зарубіжну практику, що заповнить існуючі прогалини у цьому напрямі та надасть можливість поглянути на це питання з позицій чинного законодавства.

У періоди глибоких якісних трансформацій – а саме такий етап розвитку переживає нині Україна – особливо зростає запит суспільства на традиційні та нові інструменти врегулювання життєвих конфліктів і замирення соціального середовища. Одним із таких найефективніших інструментів у розвинутих державах світу, передусім у країнах Європейського Союзу, Сполучених Штатах Америки та Канаді, є медіація [1, с. 128].

Медіацію відносять до одного із універсальних способів альтернативного вирішення спорів, який активно розвивається в усьому світі. Така процедура оминає судові інстанції і надає змогу досягнути домовленостей на основі згоди сторін і компромісу. Національний та міжнародний досвід свідчить про те, що запровадження альтернативних методів врегулювання спорів разом із системою правосуддя є найефективнішим засобом вирішення правових спорів. У нашій державі система правосуддя має такі недоліки як тривалість і складність судового процесу, велика завантаженість судів, значні судові витрати, недостатня розвиненість механізмів змагальності та рівності сторін у процесі, гласність судового розгляду, що призводить до випадків розголошення конфіденційної інформації. Все частіше як представник бізнесу так і учасники спорів обирають не лише арбітраж як один зі способів альтернативного врегулювання спорів, але й медіацію, яка вирішує спір шляхом залучення посередника (медіатора) [2, с. 87-88]. Відмінною рисою процедури медіації як процедури вирішення спорів є її мета, яка полягає в досягненні добровільного та узгодженого результату, а також відсутність повноважень у того, хто проводить процедуру медіації, на нав'язування сторонам будь-якого обов'язкового до виконання рішення спору. В ідеалі процедура медіації є творчим і

гнучким процесом, який дозволяє конфіденційність, пряма участь сторін спору в його вирішенні, а також контроль з їхнього боку, що підвищує ступінь самостійності сторін [3].

Інститут медіації у сучасному вигляді сформувався у сер. ХХ ст. у США, де вся система права спрямована на те, щоб більшість суперечок вирішувалася добровільно до суду, а суддя має право зупинити судовий процес та запропонувати сторонам звернутися до медіатора, без якого у сфері економіки, політики, бізнесу в цій країні не відбувається жодного серйозного переговорного процесу. У Великій Британії, Франції, Німеччині концепцію медіації було впроваджено лише у 80-х рр. ХХ ст. Нині єдиної моделі медіації немає, всюди її пристосовують до специфічних умов кожної країни та експериментують над її формою [4, с. 51, 54]. В Україні розвиток та інтеграція процедури медіації в окремі сфери почалось в 90-х рр. минулого століття. Перший досвід застосування медіаційної процедури в Україні відбувався у сімейних, трудових, споживчих та інших конфліктах. Тож, першочергово медіація як альтернативний спосіб вирішення конфліктів застосовувалася у приватноправових відносинах, а саме в сімейних спорах, у подальшому цю технологію почали використовувати і в більш складних конфліктах та публічноправових відносинах.

Інтеграція медіації в Україні пройшла низку етапів, ключовим з яких безперечно став прийняття Закону України «Про медіацію» 16 листопада 2021 р. [5]. Це виступило значним досягненням, разом із тим викликало низку питань, серед яких модель медіації, вимоги до підготовки медіаторів та багато ін.

Таким чином, для сучасного етапу формування суспільства в Україні та багатьох інших державах світу властивим є відсутність визначеності та стабільності. Безперечно, це стає додатковим каталізатором для підвищення конфліктної ситуації у приватноправових та публічноправових відносинах. Таке становище потребує додаткового опрацювання та вироблення більш потужних методів у попередженні та подоланні конфліктів. Процедура медіації у різних сферах життєдіяльності суспільства (соціальна, економічна, правова та інші сфери) характеризується певними особливостями. Не дивлячись на вже тривалий період дослідження та впровадження медіації у різних державах світу, продовжується потужна робота з формуванням її концепції, особливо це стосується національної правової системи та ролі у ній медіації як способу вирішення конфліктів. Медіація – дієвий спосіб регулювання правових конфліктів за участю третьої сторони. Проте у нових реаліях, у тому числі, появі спеціалізованого законодавства, необхідним є продовжувати вивчати цю проблематику. Вважаємо, що першочергової уваги потребує питання освітньої підготовки медіатора – як з теоретичної точки зору, так і з практичної. Активні процеси в Україні у напрямі євроінтеграції посилює необхідність введення медіації у систему публічного управління. У цьому зв'язку та в умовах розвитку громадянського суспільства в Україні та співробітництва з органами публічної влади важливим є реалізація громадського контролю за якістю надання послуг у сфері медіації.

1. Гаврилук Р. О. Правова природа медіації як вислід буттєвих властивостей людини. *Право України*. 2018. № 3. С. 128-143.

2. Кравцов С. О., Харковець О. П., Кракова В. В. Генезис та розвиток інституту медіації в Україні та світі. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Юридичні науки*. 2020. № 4 (2). С. 85-94.

3. Gerami A. Bridging the Theory-and Practice Gap: Mediator Power in Practice. *Conflict Resolution Quarterly*. 2009. Vol. 26. № 4. PP. 433–451.

4. Лікарчук Д. С. Медіація як спосіб врегулювання політичних конфліктів. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2021. Вип. 8. С. 50-61.

5. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 7. Ст. 51.